

DOPORUČENÍ NA CESTU DO ZAMBIE

Michal Merhaut & Michaela Rybová

Přijímací organizace: Czech Aid – Health Centre Lusaka

Místo konání: Lusaka – Zambie

Termín stáže: 15. 9. – 13. 12. 2007

Úvod:

Naši kolegové, kteří stáž v Zambii absolvovali před námi, již všechny potřebné informace pro další stážisty ve svých zprávách uvedli. Nemělo by proto smysl opakovat skutečnosti, o nichž bylo několikrát napsáno a které se nikterak za tak krátkou dobu nezměnily. Z toho důvodu se zaměříme na to, co pokládáme za důležité a o čem se naši kolegové nezmínili vůbec, nebo jen velmi okrajově.

Víza a letenky:

Pokud se chystáte do Zambie v září, doporučujeme, aby jste si začali vyřizovat vízum nejméně dva (lépe ještě dříve) měsíce předem. Berlínská ambasáda přes léto pracuje pomaleji (snad kvůli dovoleným) než obvykle. Rovněž i letenky je dobré si koupit s velkou časovou rezervou. My jsme si je zakoupili na konci června a bylo to takřka na poslední chvíli. Zřejmě je to tím, že v období od září až do listopadu je v této části Afriky turistická sezóna („dry season“ je nejlepší pro spatření divokých zvířat), a proto jsou lety vytížené. Jestliže nechcete platit 50 000,- Kč za letenku, je dobré jí koupit, co možná nejdříve.

Možná bychom také doporučili zvolit si cestu, která nevede přes letiště v Johannesburgu. My osobně jsme sice žádný problém na tomto letišti neměli, ale mnoha lidem, s nimiž jsme hovořili, se v Johannesburgu ztratila zavazadla a dorazila na cílové letiště až s několikadenním zpožděním. Důležité nebo cenné věci mějte raději v příručním zavazadle.

Doporučení pro práci v edukačním centru:

- Připravujte programy, pokud je to možné, co nejvíce jednoduché a nekomplikované.
- Je dobré připravit aktivity zvlášť pro mladší děti a zvlášť pro starší. Věkové rozpětí dětí je velké – od 2 do 15 let.
- Ve srovnání s českými vrstevníky jsou místní děti ve svých intelektuálních schopnostech a ve vývoji jemné motoriky zpravidla o několik let pozadu.
- Mají problém s prací ve skupinách, resp. v týmu. Nerozumějí smyslu vzájemné spolupráce. Někteří mají velké potíže se psaním, počítáním a s angličtinou (ti menší do 10 let anglicky vůbec nehovoří).
- Jejich představivost není nikterak vyvinutá, proto by bylo dobré se na tento problém zaměřit. Když dětem zadáte, aby namalovaly např. zvířata, na tabuli nakreslíte příklad, počítejte s tím, že naprostá většina dětí namaluje přesně to, co jste nakreslili vy.
- Jak jsme zjistili na konci své stáže, děti nemají naprosto žádnou představu o mírách (cm, m, km, atd.) a neumějí s nimi pracovat. V tomto směru by bylo také dobré něco podniknout.

- Děti rádi malují a kreslí, ale jsou velmi netrpělivé a nedůsledné, jakoby chtěly být co nejdříve hotové. Je dobré je vést k pečlivosti a nedávat jim další papír, dokud ten původní obrázek nedokončí.
- Místní děti rádi zpívají, tančí a hrají různé pohybové hry. V tělesné zdatnosti a v hrubé motorice jsou na tom velmi dobře.
- Děti jsou krásné, na fotografiích vypadají jako andílci, ale ve skutečnosti jsou to pěkní rošťáci. Nemají vždy mezi sebou dobré vztahy. Často se strkají, pošťuchují, hádají, předbíhají (ve frontách) atd. Je dobré včas rozeznat náznaky šikany. Děti v takovémto způsobu jednání nevidí nic nesprávného, takže ho ani nijak neskrývají. Na odpolední programy občas dochází mentálně retardovaná holčička Maria. Ostatní děti se k ní velmi hrubě chovají. Je nutné to nepřehlížet a zasáhnout.

Nakupování:

Jak již psali naši kolegové, ceny jednotlivých potravin v místních supermarketech, jsou srovnatelné s cenami u nás, snad s výjimkou mléčných výrobků. Naopak něco je zas naopak levnější. Mléčné výrobky, maso, uzeniny, těstoviny, sladkosti, vejčeka a alkohol je rozhodně dobré kupovat v supermarketu. Naopak zeleninu a ovoce jsme kupovali přímo ve stáncích v kompaundu Kalingalinga. Ceny jsou neuvěřitelně nízké (mango 2,50 Kč). Chuť místní zeleniny a ovoce je výborná a s kvalitou zboží prodávaných v českých obchodech nesrovnatelná. Za celou dobu našeho pobytu v Zambii jsme neměli žádné větší záživací problémy, takže si myslíme, že nakupování zeleniny a ovoce na tržištích je v celku bezpečné.

Na tržištích (nejen s potravinami ale i např. se suvenýry) jsou občas pevné ceny, ale často se také smlouvá (zvláště při nákupu suvenýrů). Je docela možné, že vám – jakožto bělochovi, nasadí několikanásobně vyšší cenu. Proto je dobré se v místních cenách co nejrychleji zorientovat a nenechat se „natáhnout“. Prodejce vás jen tak nenechá odejít, bez toho aniž byste si u něho zakoupili zboží, o které jste projeвили zájem. Když s cenou nebudete souhlasit, klidně odejděte, prodavač za vámi přiběhne sám. Smlouvá se i u taxikářů, jinak ceny za dopravu jsou většinou pevně stanoveny.

Cestování minibusem:

Tento dopravní prostředek (tzv. „bluebusy“ pro cca 12 cestujících) je v Zambii nejčastěji používaný. Výhodou je nízká cena - vůbec nejlevnější způsob, jak cestovat po Lusace i okolí. Nevýhodou je, že se neřídí žádným jízdním řádem a vyznat se v trasách jednotlivých bluebusu je pro čerstvě přicestovalého cizince takřka nemožné. Je dobré vědět, že se ze stanice odjíždí až tehdy, jsou-li všechna místa obsazena (tj. místo 12 cestujících jich tam je alespoň 15). Pokud nejsou, čeká se a nebo se cestou neustále trubic na chodce jdoucí v blízkosti silnice a z okna vykloněný „asistent řidiče“ pokřikuje, zda nechťejí svést. „Asistent řidiče“ má na starost shánění zákazníků a inkasování peněz. Platíte vždy jen jemu, teprve potom až se vůz rozjede. Nikdy ne před tím.

Pro čerstvě přicestovalého Evropana je skutečně dost obtížné se zorientovat v systému lusacké hromadné dopravy. Na první pohled se zdá chaotický a nepřehledný. Ovšem po několika zkušenostech zjistíte, že ta chaotičnost není zas až tak hrozná, i zde existují pravidla a navíc tento systém, který by patrně v evropském velkoměstě způsobil dopravní kolaps, perfektně funguje. Doprava zde stojí na hlavním principu, což je totiž nevyhnutelná komunikace s ostatními lidmi. Stanici bluebusu zpravidla poznáte podle viditelně zvýšené koncentrace mikrobuseů a pokřikujících lidí. Bluebus staví kdekoliv, takže si ho můžete dle potřeby stopnout nebo z něho můžete vystoupit, kde se vám to zrovna hodí. Hlavně se musíte pořádku ptát, a ptát, a ptát a odpovídat, a odpovídat. Lidé vám zde rádi poradí, poskytnou potřebné informace. Do cílové stanice se tímto způsobem dříve či později dostanete.

Budete-li chtít více poznat každodenní život Zambijců více z blízka, doporučujeme využití tohoto způsobu dopravy. Tvrdí-li se, že nejkrásnější pohled na svět je z koňského hřbetu, máme za to, že nejkrásnější pohled na Afriku je právě z okénka přečpaného bluebusu za chruplavě hlasitého vyhrávání rádia.

Cestování autobusem:

V případě delších cest po Zambii doporučujeme použít autobus, cestovat vlakem je obtížné. Není problém dojet do jakéhokoliv města pohodlným autobusem se vším „evropským“ komfortem. Hlavní zambijské silnice jsou v relativně dobrém stavu, takže se dostanete kamkoliv během několika hodin. Pokud pojedete do odlehlejší oblasti na venkov, nespíš budete muset použít „africký“ autobus. Tento způsob přepravy je zdlouhavý. Přetížený vůz

v havarijním stavu a nekvalitní silnice bez asfaltového krytí velmi prodlužují cestu. Na sedadlech pro jednoho sedí často i dva cestující. Počítejte s tím, že než vyjedete, budete muset tak dvě hodiny čekat, než se na střechu naloží všechen náklad. Svá zavazadla si ale ponechte u sebe.

Cestování autostopem:

Nedoporučujeme pro samotné holky. Je lépe vždy mít „mužský“ doprovod. V Zambii se stopuje velmi snadno. Není zde totiž zvykem, aby auto jelo poloprázdné. Zambijští řidiči se snaží využít kapacitu svého vozu pokud možno co nejvíce. Řidiči zastavují nebo na vás troubí, i když zrovna nikam nepotřebujete. Předpokládá se však, že na cestu přispějete. O ceně se dohodnete předem. Můžete ale narazit i na řidiče, který vás bude ochoten svést zadarmo. V Zambii se jezdí velmi rychle a nebezpečně. V případě vážnější nehody daleko od měst, počítejte s nedostupností jakékoliv pomoci. Rychlá záchranná služba zde v praxi nefunguje. Na toto riziko je dobré nezapomínat.

Bezpečnost:

Zambijci jsou obecně velmi přátelští lidé. Jakožto běloši budete všude, kam přijdete (zvláště v kompaundech, na tržnicích, na venkově, v případě v dopravním prostředku) budít velikou pozornost místních lidí. Jsou velmi bezprostřední. Budou vás zdravít, mávat, ukazovat si na vás, volat „muzungu!! (tj. bělochu)“, zvědavě sledovat a smát se vám (hlavně děti). 99% se setkáte s pozitivními reakcemi a to zvláště v místech, kam „muzungu“ obvykle nechodí. Je dobré se na tento druh pozornosti „psychicky“ připravit. S negativní reakcí se však můžete setkat také, ale v našem případě to nikdy nepřerostlo do nějaké ostré konfrontace. Většinou se jednalo jen o nesrozumitelné pokřiky v místním jazyku, které svou intonací naznačovaly, že se nebude jednat o nic vřelého.

Můžete se setkat rovněž i s lidmi, kteří si vám nevybíravým způsobem řeknou o peníze. Ovšem tito lidé snad ani nepředpokládají, že budou obdarováni, protože se nechávají velmi snadno odbít. Stačí je jednou větou odmítnout a oni hned odejdou. Málo kdy jsou dotěrní. Dvakrát se nám stalo, že se nás kdosi pokusil okrást. V těchto případech je dobré zloděje rázně okřiknout a on, tak jak se objeví, tak i rychle zmizí.

Alkoholismus je zřejmě v Zambii velký problém. V Kalingalinga i v centru Lusaky budete často potkávat přio opilé mladé muže a to v kteroukoliv denní dobu. S přibližujícím se večerem jich bude přibývat. Na noc se nedoporučuje do těchto míst vůbec chodit. Někteří opilci se s vámi chtějí přátelsky pozdravit a chytnou vás za ruku. Pokud vám to nebude příjemné a nebudete se jich chtít dotýkat, snadno se jich zbavíte, jestliže jim namísto ruky (k pozdravu) nastavíte pěst. Oni vás do ní svojí pěstí jemně uhodí (podobně jako když si lidé přitukávají pěstími), což je jakýsi rastafariánský pozdrav, který je zcela uspokojí a nechá vás tento člověk být.

Pro temperamentní bezprostřední mladé černošské kluky jsou bílé ženy vyhledávaným příslibem „lepšího“ života. Nezáleží na věku, ani na fyzické přitažlivosti a vůbec ne na charakterových vlastnostech. Bílá žena zde bude mít desítky nápadníků. Nabídka sňatku (v nouzi alespoň nezávazného sexu) se zpravidla dočká již po několikaminutové známosti. Nápadníci mohou být neodbytní a únavní. Jediným způsobem jak se mohou vyprostit svobodné Evropanky ze spárů nápadníků je zalhat a říct, že jsou vdané. A vůbec nejúčinnější je mít s sebou mužský doprovod. Přátelství mezi mužem a ženou zde nebývají časté, takže jdete-li se svým kamarádem opačného pohlaví po ulici, lidé vás automaticky považují za manžele, případně za partnery.

Jdou-li večer ženy samotné nebo s kamarádkami posedět do hospůdky, do baru nebo na diskotéku, a to bez doprovodu jediného muže, jsou všemi považovány za prostitutky shánějící zákazníky. Může tak dojít k mnoha nepříjemnostem.

Do Zambie je ze všech těchto důvodů dobré jet ve dvou (kluk a holka). Procházky po městě, po kompaundu, nakupování na tržištích, cestování je tak o mnoho bezpečnější. V případě samotné studentky bychom některé aktivity, které zde zmiňujeme, raději nedoporučovali.

Přejeme všem dalším stážistům hodně štěstí a věříme, že si vás tato země a lidé získají jako nás.

Michal Merhaut (lunaparkpark@post.cz) a Michaela Rybová (rybjena@seznam.cz)